

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012. Цей переклад було замовлено за підтримки Трестового фонду з прав людини Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Переклад не є обов'язковим для Суду. Для додаткової інформації дивіться повний текст копірайту наприкінці цього документа.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court. For further information see the full copyright indication at the end of this document.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour. Pour plus de renseignements veuillez lire l'indication de copyright/droits d'auteur à la fin du présent document.

Інформаційне повідомлення щодо юриспруденції Суду № 116

Лютий 2009 р.

А. та інші проти Сполученого Королівства - 3455/05

Рішення від 19.2.2009 р. [ВП]

Стаття 5

Стаття 5-1-f

Вислання

Екстрадиція

Утримання під вартою протягом невизначеного часу іноземних громадян, підозрюваних у причетності до тероризму: *порушення*

Стаття 3

Поводження, яке принижує гідність

Нелюдське поведження

Утримання під вартою протягом невизначеного часу іноземних громадян, підозрюваних у причетності до тероризму: *немає порушення*

Стаття 5

Стаття 5-4

Судове провадження

Засекречення з міркувань національної безпеки матеріалів щодо законності утримання під вартою: *порушення; немає порушень*

Стаття 15

Чинність відступу від зобов'язань за статтею 5 § 1 стосовно повноважень щодо взяття під варту підозрюваних у причетності до тероризму іноземних громадян, котрих не можна було депортувати через ризик жорстокого поводження: *не чинний*

Стаття 41

Справедлива сатисфакція

Присудження, хоча незаконне утримання під вартою було наслідком надзвичайного стану і нездатності Держави депортувати заявників до країни походження через ризик жорстокого поводження: *зменшена винагорода*

Факти: Після терактів 11 вересня 2001 року у Сполучених Штатах Америки, британський Уряд вирішив, що Сполученому Королівству загрожує певна кількість присутніх у державі іноземних громадян, котрі надавали підтримку мережі ісламістських терористичних операцій, пов'язаних із Аль-Каїдою. Оскільки деякі з цих осіб не могли бути депортовані через ризик жорстокого поводження у країнах їхнього походження, Уряд вирішив запровадити розширення повноважень, котре передбачало взяття їх під варту, якщо Державний секретар мав обґрунтоване переконання, що їхня присутність у Сполученому Королівстві становила ризик для національної безпеки, і обґрунтовано підозрював, що такі особи є «міжнародними терористами». Оскільки Уряд вважав, що схема затримання могла бути невідповідною до статті 5 § 1 Конвенції, він видав повідомлення про відступ від зобов'язань відповідно до статті 15, у якому посилався на положення Частини 4 Закону 2001 року «Про боротьбу з тероризмом, злочинністю та гарантії безпеки» (Закон 2001 року), включаючи повноваження брати під варту іноземних громадян як «підозрюваних міжнародних терористів», котрі «на даний час» не могли бути вислані зі Сполученого Королівства.

Частина 4 Закону 2001 року набула чинності у грудні 2001 року і була скасована у березні 2005 року. Протягом дії цього закону, стосовно шістнадцяти осіб, включаючи одинадцятьох заявників, були видані акти, і їх було затримано. Шість заявників були затримані у грудні 2001 року, а інші - у різний час до жовтня 2003 року. Другого і червертого заявників було звільнено після того, як вони вирішили залишити Сполучене Королівство: другий поїхав до Марокко через три дні після арешту, а четвертий – до Франції через три місяці. Інші залишались в ув'язненні у тюрмі Белмарш (Belmarsh Prison), хоча трьох було переведено до спеціалізованої психіатричної лікарні у зв'язку з погіршенням психічного здоров'я (котре в одному випадку призвело до спроби самогубства), а одного випущено під заставу у квітні 2004 року на умовах домашнього арешту, знову ж таки, через серйозну стурбованість його психічним здоров'ям.

Акти, видані проти заявників відповідно до Закону 2001 року, мала переглядати кожні шість місяців Спеціальна апеляційна міграційна комісія (САМК). Кожен заявник апелював проти індивідуальних актів, виданих Державним секретарем. САМК застосовувала процедуру, котра передбачала розгляд як доказів, котрі могли бути оприлюднені («відкриті матеріали»), так і засекречених доказів, котрі не могли бути розкриті з міркувань національної безпеки («закриті матеріали»). Затримані особи і їхні представники

отримували відкриті матеріали і могли коментувати їх як письмово, так і під час слухань. Закриті матеріали розкривались не затриманій особі і її представнику, а «спеціальному адвокату», котрого для кожного затриманого призначав Генеральний юрисконсульт. Окрім відкритих, САМК провадила також і закриті слухання для розгляду засекречених доказів, під час яких спеціальний адвокат міг вносити подання від імені затриманого як з процесуальних питань, наприклад, потреба розкрити докази, так і по суті і достовірності закритих матеріалів. Проте, від моменту, коли спеціальний адвокат ознайомився із закритими матеріалами, він вже не міг контактувати із затриманим або його адвокатами інакше, як за дозволом суду. САМК залишила без задоволення усі апеляції проти індивідуальних актів.

Заявники розпочали також судовий процес, у якому оскаржували засади законності відступу від зобов'язань відповідно до статті 15. Цей процес завершився рішенням Палати Лордів 16 грудня 2004 року. Вона вирішила, що, попри існування надзвичайного стану, який загрожує життю нації, схема затримання не реагувала належно на загрозу безпеці і, отже, була непропорційною. Зокрема, існували докази причетності громадян Сполученого Королівства до терористичної мережі Аль-Каїди, тобто, схема затримання невинувато дискримінувала іноземних громадян. Тому Палата Лордів проголосила декларацію несумісності відповідно до Закону «Про права людини» і скасувала наказ про відступ від зобов'язань. Частини 4 Закону 2001 року була скасована Парламентом у березні 2005 року, заявники, які залишались під вартою, були звільнені, і проти них були видані контрольні ордери відповідно до закону «Про запобігання тероризму» 2005 року.

Право: Статті 5 § 1 (f) і 15 – (a) *Обсяг справи:* Уряд не має перешкод для посилання у Суді на пункт (f), хоча і не зробив цього у національних судах, оскільки він однозначно залишив відкритим питання щодо застосування статті 5 у тексті відступу від зобов'язань і національних судових процесах, а Палата Лордів розглянула сумісність затримання зі статтею 5 § 1 до того, як оцінила чинність відступу від зобов'язань. Не було також, в принципі, жодних причин перешкоджати Уряду висувати доступні для нього аргументи, аби захистити свою позицію під час розгляду в Суді, навіть якщо це вимагає оскарження висновку його власного верховного суду. Отже, два перші попередні заперечення заявників були відхилені.

(b) *Щодо суті:* Суд мав, по-перше, переконатись, чи дозволялось затримання заявників відповідно до статті 5 § 1 (f). І лише якщо не дозволялось, то необхідний був би розгляд чинності відступу від зобов'язань.

(1) *Чи дозволялось затримання:* Позбавлення свободи осіб, «щодо яких провадиться процедура депортації або екстрадиції», буде виправданим, лише якщо процедура депортації або екстрадиції триває і провадиться з належною сумлінністю. Суд встановив відсутність порушення стосовно другого і четвертого заявників, котрі були затримані лише на короткий строк до того, як вони вирішили залишити Сполучене Королівство. Проте, було очевидно, що проти решти дев'яти заявників були видані акти, і вони були затримані, бо їх підозрювали в тому, що вони міжнародні терористи, чия присутність на свободі в Сполученому Королівстві становила ризик для національної безпеки. Одне з головних припущень, на яких ґрунтувалось повідомлення про відступ від зобов'язань, Закон 2001 року і рішення взяти заявників під варту, полягало в тому, що їх не можна вислати або депортувати «на даний час». Не було жодних доказів існування реальної перспективи їхнього вислання без створення ризику жорстокого поводження. За таких обставин, політика Уряду із залишенням можливості депортації заявників «під постійним переглядом» не була достатньо певною або

визначальною, аби становити «дію ... вжиту з метою депортації». Відповідно, утримання заявників під вартою не підпадало під виняток статті 5 § 1 (f).

(2) *Чи був чинним відступ від зобов'язань*: Найвищий національний суд перевінив це питання і дійшов висновку, що, попри існування надзвичайного стану, який загрожує життю нації, заходи, вжиті у відповідь, не були суворо необхідні з огляду на вимоги поточної ситуації. Отже протилежний висновок можна було б зробити, лише якщо національні суди непривильно застосували або неправильно витлумачили статтю 15 або відповідну юриспруденцію, або зробили вочевидь необґрунтований висновок.

(i) *«Надзвичайний стан, який загрожує життю нації»*: У національних судах Державний Секретар навів докази існування загрози запланованих серйозних терактів проти Сполученого Королівства. Додаткові закриті докази були надані САМК. Усі, за винятком одного, національні судді погодились, що небезпека була ймовірною. Хоча на той час, коли було здійснено відступ від зобов'язань, на території країни не відбулось жодних терактів, державну владу не можна критикувати за страх перед тим, що такі напади можуть стати невідворотними. Не можна вимагати, аби держава чекала, доки станеться лихо, перш ніж вжити заходів для його подолання. Державні органи мають широку можливість розсуду в оцінці загрози на основі відомих фактів. Слід надати ваги рішенням виконавчої влади і Парламенту і, особливо, думці національних судів, котрі знаходяться у кращому становищі, ніж Європейський Суд, аби оцінити відповідні докази. Отже, Суд погодився з існуванням надзвичайного стану, який загрожує життю нації.

(ii) *Чи були заходи із відступу від зобов'язань суворо необхідними*: Уряд оспорував на п'яти підставах висновок Палати Лордів про непропорційність затримання заявників. У відповідь на перший аргумент, що національні суди залишили за державою занадто вузьку можливість розсуду у вирішенні питання про сувору необхідність таких заходів, Суд пояснив, що доктрина можливості розсуду завжди розглядалась як знаряддя для визначення відносин між національними органами і Судом; вона не може мати таке ж застосування до відносин між державними органами на національному рівні. Питання про сувору необхідність заходів було винятково судовим рішенням, особливо у справах, як ця, у якій заявників на тривалий час було позбавлено основного права на свободу. У кожному випадку, з огляду на ретельність, з якою Палата Лордів вивчила це питання, не можна вважати, що думці виконавчої влади або Парламенту не було надано належної ваги. Стосовно другого аргументу Уряду, що Палата Лордів помилково перевіряла законодавство абстрактно, замість того, щоб розглядати конкретні справи заявників, Суд зазначив, що підхід, відповідно до статті 15, обов'язково фокусуватиметься на загальній ситуації, і якщо, як у цьому випадку, заходи будуть визнані непропорційними і дискримінаційними, немає потреби вивчати їх застосування у кожній конкретній справі. Стосовно третього аргументу Уряду, що рішення Палати Лордів перетворилось не на заперечення необхідності затримання заявників, а на відсутність законодавчих повноважень на затримання громадян, які становлять ризик для національної безпеки, Суд дійшов висновку, що Палата Лордів правильно вирішила, що розширення повноважень із затримання слід розглядати не як імміграційні заходи, де розрізнення між громадянами й іноземцями є законним, а, натомість, як заходи, пов'язані з національною безпекою. Вибір імміграційного заходу для вирішення питання, яке за суттю стосується безпеки, призвело до нездатності належно відреагувати на проблему і до запровадження для групи підозрюваних терористів непропорційного і дискримінаційного тягаря затримання на невизначений строк. Не було жодної помітної різниці у потенційному негативному впливі ув'язнення без пред'явлення обвинувачень

для громадян чи негромадян, які практично не можуть залишити країну через страх зазнати катувань за кордоном. Два останні аргументи Уряду - що було правомірно обмежувати схему затримання іноземцями, з метою уникнення відчуження британського мусульманського населення, і що держава може краще відповісти на терористичну загрозу, якщо зможе ув'язнити її найпотужніше джерело, а саме, іноземців - не були підкріплені доказами. Отже, заходи з відступу від зобов'язань були непропорційними у тому, що не виправдано запроваджували дискримінацію між громадянами й іноземцями.

Висновок: порушення, за винятком другого і четвертого заявників (одноголосно).

Стаття 5 § 4 - Заявники скаржились, що процедура у САМК була несправедливою, оскільки докази проти них не були повністю розкриті. Суд оголосив скарги другого і четвертого заявників неприйнятними, оскільки вони вже перебували на свободі на момент початку судового розгляду щодо законності їхнього затримання відповідно до Закону 2001 року. Стосовно решти заявників, вагомий громадський інтерес у отриманні інформації про Аль-Каїду і її спільників і збереження в таємниці джерел такої інформації треба було врівноважити з правом заявників на процесуальну справедливість під час розгляду їхніх апеляцій. Тому важливо, щоб було розкрито якомога більше інформації стосовно підозр і доказів проти них без спричинення ризику для національної безпеки або безпеки інших осіб, і щоб вони мали можливість ефективно оскаржити порушені проти них справи. Суд погодився, що САМК була цілком незалежним судом, могла вивчати усі необхідні докази і забезпечувати, щоб жоден матеріал не був безпідставно закритим, що спеціальні адвокати надавали важливі додаткові гарантії, і ніщо не вказувало на надмірну чи не виправдану засекреченість, або що в кожному випадку були обґрунтовані докази браку розкриття матеріалів. Проте, загалом, питання полягало у тому, чи у випадках, де головні докази були засекречені, обвинувачення, які містились у відкритих матеріалах, були достатньо чіткими, аби дозволити заявнику надати своєму захиснику чи спеціальному адвокату інформацію для їх спростування.

Застосовуючи таку перевірку, Суд зазначив, що відкриті матеріали проти п'яти заявників містили звинувачення (наприклад, купівля специфічного телекомунікаційного обладнання, володіння специфічними документами, пов'язаними із визнаними терористами, і зустрічі з ними, із зазначенням конкретних дат і місць), були достатньо детальними, аби дозволити їх ефективне оскарження. Отже, у їхньому випадку процесуальні вимоги були виконані. Проте, відкриті матеріали проти інших чотирьох заявників були визнані недостатніми, аби дозволити їх ефективне оскарження, або через відсутність визначальної інформації (доказ зв'язку між коштами, які збирав заявник, і тероризмом) або через їхній загальний і несуттєвий характер, тобто, САМК мала спиратись переважно на закритий матеріал.

Висновок: порушення стосовно чотирьох заявників, відсутність порушення стосовно п'яти заявників і неприйнятність стосовно двох останніх заявників (одноголосно).

Стаття 5 § 5 - оскільки порушення статті 5 §§ 1 і 4 не надавали заявникам забезпечене правовою санкцією право на відшкодування від національних судів, чії повноваження були обмежені ухваленням декларації про несумісність із Конвенцією, було також порушення цього положення.

Висновок: порушення, за винятком другого і четвертого заявників (одноголосно).

Стаття 3 – Європейська Конвенція містить абсолютну заборону катування або нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження або покарання навіть за найскладніших обставин, таких як боротьба з тероризмом, і незважаючи на поведінку відповідної особи.

Скаргу другого заявника було визнано неприйнятною, оскільки він перебував під вартою усього кілька днів, і не зазнав будь-яких труднощів. Щодо інших десяти заявників, то їхнє ув'язнення не досягло межі нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження, у випадку якого можливо встановити порушення статті 3. Хоча невпевненість у становищі і страх перед необмеженим ув'язненням мали спричинити у заявників сильну тривогу і відчай, і, можливо, вразили психічне здоров'я декого з них, не можна сказати, що заявники не мали жодної перспективи чи надії на звільнення. Вони успішно оскаржили у САМК і Палаті Лордів законність схеми затримання, запроваджені Законом 2001 року. До того ж, вони могли особисто оскаржити індивідуальні акти, а САМК, за посадою, мусила кожні шість місяців переглядати справи, за якими продовжувалось перебування під вартою. Отже, ситуацію заявників не можна прирівняти до довічного ув'язнення без права на помилування. Умови їхнього ув'язнення не можна брати до уваги, оскільки вони не робили спроб вичерпання доступних для всіх в'язнів засобів адміністративного і цивільного права.

Висновок: немає порушення стосовно десяти заявників, неприйнятність стосовно одного заявника (одноголосно).

Стаття 41 – Індивідуальні відшкодування коливались між 1700 і 3900 євро щодо моральної шкоди і матеріальної шкоди. Ці відшкодування були значно нижчі, ніж у попередніх справах стосовно незаконного ув'язнення через те, що схему затримання було запроваджено з огляду на надзвичайний стан і як добросовісну спробу узгодити потребу у захисті громадськості від тероризму із зобов'язанням не висилати заявників до країни, де їм загрожував реальний ризик жорстокого поводження. Окрім того, оскільки проти усіх заявників, стосовно яких Суд встановив порушення статті 5 § 1, були видані контрольні ордери після звільнення у березні 2005 року, не можна вважати, що вони не зазнали б певного обмеження свободи, навіть якби порушення не трапились.

© Рада Європи/Європейський суд з прав людини
Це резюме, підготовлене Секретаріатом, не є обов'язковим для Суду.

Посилання на [Інформаційні повідомлення з юриспруденції](#)
© Рада Європи/Європейський суд з прав людини, 2012.
Офіційними мовами Європейського суду з прав людини є англійська та французька мови. Цей переклад підготовлено на замовлення і за підтримки Цільового фонду «Права людини» Ради Європи (www.coe.int/humanrightstrustfund). Він не є зобов'язальним для Суду і Суд також не несе відповідальності за його якість. Переклад можна завантажити з електронної бази рішень (HUDOC) Європейського Суду з прав людини (<http://hudoc.echr.coe.int>) або з будь-якої іншої бази, в якій його розміщено з дозволу Суду. Копіювання тексту перекладу допускається в некомерційних цілях за умови наведення повної назви справи, разом із вищенаведеним повідомленням про авторські права та посиланням на Цільовий фонд «Права людини». З питань, пов'язаних з наміром використати ту чи іншу частину цього перекладу в комерційних цілях, прохання звертатися за адресою publishing@echr.coe.int.

© Council of Europe/European Court of Human Rights, 2012.

The official languages of the European Court of Human Rights are English and French. This translation was commissioned with the support of the Human Rights Trust Fund of the Council of Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). It does not bind the Court, nor does the Court take any responsibility for the quality thereof. It may be downloaded from the HUDOC case-law database of the European Court of Human Rights (<http://hudoc.echr.coe.int>) or from any other database with which the Court has shared it. It may be reproduced for non-commercial purposes on condition that the full title of the case is cited, together with the above copyright indication and reference to the Human Rights Trust Fund. If it is intended to use any part of this translation for commercial purposes, please contact publishing@echr.coe.int.

© Conseil de l'Europe/Cour européenne des droits de l'homme, 2012.

Les langues officielles de la Cour européenne des droits de l'homme sont le français et l'anglais. La présente traduction a été effectuée avec le soutien du Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme du Conseil de l'Europe (www.coe.int/humanrightstrustfund). Elle ne lie pas la Cour, et celle-ci décline toute responsabilité quant à sa qualité. Elle peut être téléchargée à partir de HUDOC, la base de jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme (<http://hudoc.echr.coe.int>), ou de toute autre base de données à laquelle HUDOC l'a communiquée. Elle peut être reproduite à des fins non commerciales, sous réserve que le titre de l'affaire soit cité en entier et s'accompagne de l'indication de copyright ci-dessus ainsi que de la référence au Fonds fiduciaire pour les droits de l'homme. Toute personne souhaitant se servir de tout ou partie de la présente traduction à des fins commerciales est invitée à le signaler à l'adresse suivante : publishing@echr.coe.int.